

Респондент: Тетяна Шахрай, (40 років).

Хто записав: провідний редактор
(з видавничої діяльності та сайту)

Інформаційно-видавничого відділу
Національного музею Голодомору-геноциду
Любов Гоцуляк.

Дата запису: 16.06.2022 року.

Спосіб проведення інтерв'ю: Аудіодзвінок.

Як розпочалося повномасштабне вторгнення росії до України для вашої сім'ї?

Як то кажуть, нічого не передбачало біди. Прокинулися вранці від якихось дивних та далеких звуків вибухів. Я почала збиратися на роботу, аж раптом забігає син і каже, що йому зателефонував класний керівник зі школи і сказала, що в Україні розпочалася війна. Звичайно, передати ті емоції зараз просто неможливо та нереально. Це було яке непорозуміння, невіра, сльози, одним словом, усі відчуття, що притаманні людині, вони усі і проявили себе.

Перші вибухи пролунали о 5-ій, а о 7-ій ранку уже було дуже багато літаків. Через вікна власної квартири ми бачили, як висаджувався російський десант для захоплення аеродрому «Гостомель». Страшенна паніка відразу огорнула наше містечко. Величезні черги до магазинів та банкоматів, люди з валізами поспішали, хто куди. Я тоді ще не усвідомлювала до кінця, що дійсно буде повномасштабна війна. Адже XXI століття, досі не розумію... Ми думали, що за день все завершиться і ми завтра спокійно собі підемо хто на роботу, хто до школи.

Якими були перші дні війни?

Перший день було ще більш-менш спокійно, тому що, людям давалася можливість виїхати. Але оскільки у нас мама лежача, то ми й не намагалися, по-перше, а по-друге, не розуміли, що це все може так затягнутися, тому й не наважилися виїхати. На другий день уже була потужна стрілянина, вибухи. Колихало так (ми живемо у таунхаусі), що ми думали, наш дім складеться, як картковий будиночок. 25 лютого ввечері ми вперше побачили російських іскандерів. Десята година вечора, а у нас в квартирі неначе вдень. Тоді йшов бій за аеродром «Гостомель». А ми жили дуже близько до нього, за адресою Богдана Хмельницького. Дякувати Богу, що перед нами стояв п'ятиповерховий будинок, котрий і взяв на себе усю вибухову хвилю. І саме завдяки цьому ми і залишилися живими. Ховатися в бомбосховищі? От чесно, ми там не були. По-перше, до нього десь з кілометр потрібно було діставатися, а по-друге, ми не хотіли залишати маму саму. І бігати туди-сюди було ще небезпечніше.

25 лютого Гостомель був повністю окупований російськими військами, котрі їздили танками по місту, наче в себе вдома. Колони танків стояли поміж будинками із направленими пушками на вікна, вони тримали нас під

прицілом. А ми просто лежали на підлозі і боялися піднятися, бо не знали будуть вони стріляти чи ні. І чоловік постійно говорив: «Лежіть тихо», щоб не було жодного руху. Для дітей це було найжахливіше та найстрашніше. Тоді вони отримали нервовий зрив. Страх був якийсь скажений. Одну добу я взагалі не розмовляла, от хочу щось сказати, а просто не можу вимовити, мозок блокував усе.

26 лютого до нашого сусіда прилетіла ракета на подвір'я. Повилітали вікна, йому пошкодило будинок. А нас знову обійшло, тому що у нього була така добудова ще, типу веранда, яка нас знову врятувала. Звук був просто шалений, враження, що воно прилетіло десь у нас на кухні, чи в сусідній кімнаті, ми живі чи уже мертві. Бог завжди був із нами, тому що декілька разів було таке, що ми стояли на межі життя та смерті.

Було дуже страшно коли українські військові підбили російський літак, що впав позаду нашого будинку.

Найбільше російські війська були «активними» вночі, з 22-ї десь до 5-ї ранку. Що таке сон, ми практично забулися за два тижні. Вдень вони трохи мене обстрілювали, то хоч трішки мозок міг переключитися і відчити якийсь помірний спокій.

Коли вимкнули воду, світло, газ?

Світло та воду вимкнули відразу – на другий (*день. – Ред.*). Газ ще декілька днів був, а потім і його перекрили. Похід за водою знову став для нас певним випробуванням. Чоловік разом із старшим сином на свій страх та ризик ходили по воду. Весь час, що вони ходили, то їх супроводжували російські дрони, які постійно літали над територією. Коли вони пішли вперше, то я ледь не зійшла з розуму, їх не було настільки довго, що я вже думала, не повернуться. Коли вони повернулися, то казали, що страшнішого в житті ще не бачили. Повсюди лежали людські трупи, розруха, багато техніки окупантів.

Як їжу доводилося готувати?

Чоловіки на вулиці зробили із цегли плиту, там і готували. Нам пощастило, що були деякі запаси у морозильній камері. Хоч вона уже і не працювала належним чином, але їсти звідти ми ще могли. Якраз сніг тоді випав, то ми його збирали та клали до морозилки аби на довше холоду вистачало. Варили каші, макарони. Шкода, що не було муки, аби пекти хліб. Бо каша без хліба – вона не дуже. Коли ми уже виїхали, і перше, що попросили діти, то був хліб. Вони просто нюхали і їли хліб, навіть м'яса не хотіли, просто сиділи і їли один хліб.

А загиблі були, як цивільні, так і військові?

Так. Поруч біля нас обломався російський танк БМП, котрий був заповнений боєприпасами. Його російські ж солдати підпалили, і цілу ніч там усе гупало, бахкало, зривалося. Пережити це випробування нам тоді було дуже страшно.

Звідки ви знаєте, що це зробили саме росіяни?

Тому що ми були повністю окуповані і українські військові не мали жодного доступу до цієї території. Також, коли їхати до Гостомеля із Бучі, то

був замінований повністю міст. 10 березня самі росіяни підірвали його із своїми ж військовими та технікою. Пожертвували своїми людьми задля того, аби зірвати евакуацію цивільного населення міста, котра мала відбутися того дня. Виходить, що поприїздили автобуси, але через цей потужний вибух евакуація була відмінена.

Кожен наступний день для нас був зі своїми випробуваннями та труднощами.

Поруч біля нас є будинок «Residence». У ньому живе Юлія, дружина військовослужбовця. На свій страх та ризик вона виводила людей, як дітей так і дорослих, із Гостомеля до Ірпеня (поки то було можливо). Серед них навіть була вагітна жінка на дев'ятому місяці. Вона проходила через усі російські блокпости, просто ішла та молилася. До неї навіть один сказав: «Девушка, я нормальный, пропущу вас, а следующий может быть дураком, лучше не ходите». Але вона щоразу ходила та поверталася, бо знала, що на неї чекають діти та жінки. Назад вона приносила їжу, яку могла роздобути. В більшості випадків це була якась крупа. І ділила потрошки між людьми. Нам також діставалося.

Коли вашій сім'ї вдалося виїхати з Гостомеля?

12 березня все ж таки відбулася евакуація. Ми вирішили, що нам уже потрібно їхати, бо залишатися далі просто було неможливо. Ми не знали, стільки ще все буде тривати. Оскільки ми були в повній блокаді, до нас не міг дістатися жоден Червоний Хрест чи гуманітарний вантаж. Продуктів практично уже не було, але люди не залишали один одного у біді. Кожен намагався хоч мінімально, але ділитися. Більшість їжі ми давали дітям, самі трошки перекушували, аби триматися.

Як ми винесли маму з будинку, я просто не пам'ятаю. Тоді все було як у тумані. Я пам'ятаю, як ми їхали по дорозі і нам на зустріч БТР. Чоловік сказав, що буде, то буде, назад дороги уже немає. Але дякувати Богу ми просто проїхали.

Ми доїхали до Гостомельського ліцею №1, але потім нам сказали, що зелений коридор відмінено. Повертатися уже не було куди, дороги назад немає. Ми чули як бомбили в цей час: ракети, гради, снаряди... Люди були настільки безсилі та в паніці, що були уже готові вмирати просто там. Але згодом приїхав хтось із наших військових і ми рушили через Бучу до Житомирської траси. Коли ми проїздили Бучу, то були в такому стані, що я вам зараз його просто не опишу, все що бачили, тоді здавалося просто нереальним. Бачили людей, які просто лежали на дорозі, тротуарах, або ж були розстріляні у автомобілях. Розбомблені будинки, дорога. Це просто потрібно було бачити, аби зрозуміти увесь жах та страх того всього.

Коли ми доїхали до траси нам сказали вишикуватися у дві колони – одна в сторону Києва, інша – Житомира. Саме туди ми і стали, тому, що нам потрібно було на Хмельниччину. Ми простояли хвилин сорок, а потім нам сказали, що до Житомира коридор відмінюється, їдемо на Київ. І ми розвернулися.

Все на машині було вкрито білою простинею: сама машина, капот, дзеркала. Нам сказали, що вони так не будуть стріляти, але як виявилось, що для нелюдів не існує нічого світлого та чистого. Нам пощастило, тому що ми були у першій колоні (*плаче*), а за нами почули... Я не оберталася, а старший син сказав, що там повний... Вони просто гатили по людях. Вони просто розстріляли автобуси із людьми. Найменша донька, вона просто впала отак на ноги... Вона у мене всі ці дні ні разу не заплакала. У неї завжди було «будемо жити», «все будемо добре», «ми будемо живі, ми не помremo». Весь час вона жила із цим девізом. Моя семирічна принцеса підтримувала нас усіх, особливо середнього сина. «Назар, не переживай, ми будемо жити, ми ще на весіллі у тебе будемо гуляти», – казала Вероніка.

Після того, як ми розвернулися, чоловік сказав, що «нам немає чого їхати до Києва». Ми були одні, хто звернув перед Білогородкою. Їхали через різні села, польові дороги, закуточки, моментами думали, що машина просто «сяде» десь і на тому буде кінець. По дорозі бачили російські танки, але чоловік не зупинявся ні перед чим, постійно повторював: «Ми маємо доїхати». Якби не Вася, я б уже давно зійшла з розуму. Я скажу, що чоловік – мій ангел-охоронець, тому що саме він повернув мені мову, коли я не могла говорити. Він постійно був поруч і підбадьорював мене, «обколював» мені точково нервові закінчення, приводив до тями.

Коли нам таки вдалося доїхали до Білої Церкви та побачити український блокпост, то це було щось неймовірне. У мене дитина так почала плакати... У мене тоді плакала та кричала душа. Веронічка на всю машину: «Мамочка, хлопці, папа, бабушка, ви представляєте, ми вижили, ми живі». Вона вискочила з машини, почала обнімати хлопців на блокпосту. «Ви представляєте, я зможу мамі народити внуків, вона буде бабушка». Словами просто не передати, настільки дитина трималася. Настільки вона стала дорослою за ці три місяці. Ми дісталися Хмельниччини, потім Чернівців. Веронічці потрібен був хороший психолог, але нічого не допомагало. Вони тільки як почує звуки сирени, і все, як стояла, так і впісялася. Саме тому ми вирішили їхати далі, закордон. Наразі перебуваємо у Естонії.